

УДК 378.4
DOI 10.32999/ksu2413-1865/2019-86-78

ВІДКРИТИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЯК ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА ЧАСТИНА ВИЩОЇ ОСВІТИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

Модестова Т.В., к. пед. н.,
доцент кафедри іноземних мов та професійної комунікації
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

У статті розкрито проблему «відкритості» вищої освіти на прикладі Відкритого університету Великої Британії. Досліджено історію розвитку концепту «відкритості» з моменту започаткування закладу. Схарактеризовано погляд експертів вищої школи Великої Британії на сутність сучасного «відкритого» закладу вищої освіти. Розглянуто перспективи розвитку «відкритої» вищої освіти. Здійснено критичний аналіз досвіду Відкритого університету як інноваційної складової частини системи вищої освіти Великої Британії в контексті перспектив розбудови потенціалу вітчизняних закладів вищої освіти.

Ключові слова: відкрита освіта, дистанційна освіта, Відкритий університет, вища школа Великої Британії, освітні інновації.

В статье рассмотрена проблема «открытости» высшего образования на примере Открытого университета Великобритании. Представлена история развития концепта «открытости» с момента открытия заведения. Охарактеризована позиция экспертов высшей школы Великобритании касательно сущности современного «открытого» высшего учебного заведения. Изложены перспективы развития «открытого» высшего образования. Выполнен критический анализ опыта Открытого университета в качестве инновационной составляющей системы высшего образования Великобритании в контексте развития потенциала отечественных высших учебных заведений.

Ключевые слова: открытое образование, дистанционное образование, Открытый университет, высшая школа Великобритании, образовательные инновации.

Modestova T.V. THE OPEN UNIVERSITY AS AN INNOVATIVE COMPONENT OF THE UK HIGHER EDUCATION SYSTEM

The problem of “openness” at the UK higher school is considered in the article on the basis of the Open University case studying. It has been found that the history of the institution reflects the development of the “openness” concept at higher school of the United Kingdom. Particularly, in the period dated from the XX till the beginning of the XXI century an “open” approach, which was practiced by British higher education establishments, was based on commitment to the strict following the structure of the studying course by students, as well as to the agreed starting and finishing points of the course completion and standard procedures of the studying outcomes assessment. Each of the mentioned chronological periods is characterized by a concrete image of a typical student and orientation to his specific needs. The essence of a modern “open” higher education institution has been characterized from the UK higher school experts’ point of view not only as a large active-teaching establishment, but also as a powerful research center and a site for social support and activation on a national and the world scene. It is also expected from a modern open university to be able to implement innovative initiatives. The main challenges for modern open universities have been identified in the context of meeting requirements represented by different categories of potential customers. The main principles embedded in the UK Open University Development Strategy have been studied. It has been found that they represent further prospects for the UK “open” higher education development and reflect current problems, such as necessity for increasing number of students, improving graduates’ employment and career development, providing high academic excellence and leadership in digital technologies, organization and culture flexibility, diversification of income and reducing costs. The UK Open University experience has been analyzed aimed at finding new ways for building capacity of Ukrainian universities. The research outcomes have presented the OU uniqueness as an innovative component of the UK higher education system, particularly, due to its ability to combine scale with personalization and providing “non-traditional” students with not expensive and respected degrees.

Key words: open education, distance education, the Open University, the UK higher school, education innovations.

Постановка проблеми. Відповідно до положень затвердженої Національної стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 р. серед основних проблем і викликів, що потребують нагального вирішення, вказується невідповідність освітніх послуг очікуванням суспільства, потребам студентів і вимогам сучасного ринку праці. Також виокремлено проблему обмеженості доступу окремих категорій населення України до якісної освіти. Важливим аспектом названо відсутність ефективної системи працевлаштування випускників вищих навчальних закладів і їх професійного супроводу. Серед

фундаментальних чинників, які зумовлюють наявну незадовільну ситуацію, перелічується повільний темп інформатизації освітньої галузі та впровадження інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес.

Все вищезазначене повною мірою відображає проблематику сучасної системи вищої освіти України, що наразі йде тяжким шляхом реформування. Одним із найбільш перспективних підходів до подолання зазначених викликів вбачається розвиток та імплементація концепту «відкритої освіти». Відповідний термін є узагальнюючим, вміщує в собі різні погляди на означений феномен і, безперечно, виходячи в своєму розумінні за межі відкритих освітніх ресурсів і суто наукових здобутків, охоплює сферу стратегічних рішень, методів навчання, взаємодії здобувачів освіти з відповідними інституціями, а також передбачає визнання неформальної освіти та різних способів забезпечення доступності навчального контенту.

Європейська комісія надає більш конкретне визначення поняттю «відкритої освіти», що прямо вказує на потенціал відповідного підходу в контексті опрацювання викликів, актуальних для вітчизняної галузі вищої освіти: «Відкрита освіта – це такий спосіб здобуття освіти, який часто передбачає застосування цифрових технологій. Його метою є розширення доступу до освіти та залученості кожного за допомогою подолання бар'єрів і забезпечення доступності, відповідності потребам здобувачів і різноманіття. У межах зазначеного підходу пропонуються різноманітні способи викладання та навчання, здобуття та розповсюдження знань. Також передбачається надання широких можливостей для здобуття формальної та неформальної освіти, використання різноманітних засобів зв'язку» [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед останніх публікацій закордонних дослідників щодо проблеми відкритої освіти варто відзначити роботи Д. Прайса (щодо найближчих перспектив впровадження відкритості в професійній, побутовій та освітній сферах людського буття), Ч. Ресинджера (у контексті впровадження новітніх технологій у практику старших класів загальноосвітньої школи), Дж. Писата, В. Бресер (щодо перспектив кар'єрного розвитку із залученням відкритих ресурсів у вищій школі), Дж. Спенсера, А. Джуліані, Д. Уоткінса (у контексті розвитку креативності та самостійності студентів за допомогою відкритих освітніх ресурсів), Дж. Вайк Хьюгер (щодо соціальної місії відкритої освіти) та багатьох інших.

Серед праць вітчизняних учених, котрі розробляють зазначену проблему, слід згадати роботи М. Лещенко, А. Яцишин (у контексті дослідження категоріального поля відкритої освіти), В. Бикова (у контексті дослідження засобів і технологій систем відкритої освіти), О. Висоцької (як чинник розвитку суспільства), С. Здіорук, А. Іщенка, М. Карпенка (у контексті формування єдиного відкритого освітньо-наукового простору України), Л. Ляхоцької (у контексті інтеграції до європейського освітнього простору), А. Ярошенко (у контексті розвитку «відкритої системи» освіти в умовах інформаційного суспільства) та ін.

Незважаючи на достатню кількість досліджень, присвячених проблемі відкритої освіти, питання, пов'язане з вивченням найкращих міжнародних практик у зазначеному контексті з метою адаптації до потреб вітчизняних закладів вищої освіти, потребує подальшої розробки.

Постановка мети та завдання. Тож мета представленого дослідження – дослідити проблему «відкритості» вищої освіти на прикладі Відкритого університету Великої Британії.

Задля досягнення мети вважаємо доцільним виокремити такі завдання:

1. Дослідити історію розвитку концепту «відкритості» вищої освіти у Великій Британії з моменту започаткування Відкритого університету.

2. Схарактеризувати сучасний погляд експертів вищої школи Великої Британії на сутність «відкритого» закладу вищої освіти та відповідні виклики.

3. Розглянути подальші перспективи розвитку «відкритої» вищої освіти на прикладі стратегії розвитку Відкритого університету Великої Британії.

4. Здійснити критичний аналіз досвіду Відкритого університету як інноваційної складової частини системи вищої освіти Великої Британії в контексті перспектив розбудови потенціалу вітчизняних закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відкритий університет було засновано у 1969 р. з метою задоволення потреби Великої Британії у відкритості вищої освіти, адже тоді лише близько 5% дорослого британського населення мали можливість відвідувати заклади вищої освіти. Потреба у кваліфікованих кадрах зростала, а значна частина населення залишалася «за бортом», не будучи здатною підтвердити необхідний рівень знань, що вимагався для вступу до класичного університету, або у зв'язку з браком часу для відвідування денного відділення з відривом

від виробництва. Тож Відкритий університет почав використовувати сучасні тоді технології з метою подолання перешкод, пов'язаних із відстанню та вступним рівнем, і, таким чином, відкрив доступ до здобуття вищої освіти для достатньо великої кількості населення Великої Британії.

Місію Університету ще 50 років тому було сформульовано так: «Відкриті до людей, місць, методів та ідей». Сутність відповідного підходу до викладання, що уможливив реалізацію мети, було сформульовано Аланом Тейтом, старшим радником регіонального центру Відкритого університету при Університеті міста Кембридж, як «підтримуюче та відкрите навчання» [2]. Основною матеріально-методичною базою слугували друковані матеріали, які супроводжувалися теле- та радіомовленням, а також аудіокасетами. Кожен з учасників студентської групи отримував підтримку тьютора або лектора, котрий супроводжував студента під час проходження навчального курсу за допомогою консультацій, телефонних контактів і відгуків на виконані письмові завдання. З часом цю модель було адаптовано під використання таких нових технологій, як відеозаписи, CDROMи, комп'ютери та DVD. Також було впроваджено такі альтернативні інструменти підтримки, як електронна пошта, синхронні засоби зв'язку (аудіо- та відеоконференції, текстові чати) та віртуальні тьюторіали. Незважаючи на технологічні зміни, в основі описаної моделі залишалася чітка та жорстка структура – студент самостійно опановував розроблені навчальні матеріали, отримуючи від тьютора переважно підтримку, а не безпосередньо передачу знань.

Природньо, що у відповідь на виклики сучасного світу такий підхід мав зазнати змін. Тож вважаємо доцільним дослідити відповідні трансформації у філософії «відкритості» вищої освіти Великої Британії за допомогою вивчення «обличчя» потенційного студента Відкритого університету починаючи з етапу його заснування дотепер. Початок функціонування зазначеного закладу 50 років тому вже був сам по собі викликом для британського суспільства. Обґрунтуванням для його започаткування стала необхідність охоплення такого типу студентів, яких можна узагальнено описати як «доглядачів маяка», ізольованих від зовнішнього світу. Запропонований образ було запозичено зі слів пророкатора Відкритого Університету Великої Британії на момент його заснування, Уолтера Пері, котрий дав завдання створити таку систему викладання та навчання, «якою б міг користуватися навіть доглядач маяка на острові,

розташованому далі, ніж узбережжя Шотландії» [3].

Таким чином, передбачалося, що середньостатистичний студент 60-х був ізольований від таких інформаційних джерел, як книжкові магазини, бібліотеки, освітні заклади, а також від інших студентів. Очікувалося, що він має доступ до сучасних технологій того часу – телефонного зв'язку, телебачення та радіо і має можливість час від часу користуватися послугами пошти та брати участь у реальних зустрічах. З метою забезпечення здобувачів вищої освіти всім необхідним було запроваджено підхід «все в одній коробці», коли кожен навчальний курс містив все необхідне для самостійної роботи та підкріплювався перевіркою студентських робіт, телефонним спілкуванням і поодинокими стаціонарними консультаціями (які, до речі, не були обов'язковими для відвідування). «Відкритий» підхід того часу передбачав обізнаність і врахування специфіки навчальних потреб вище охарактеризованої групи абітурієнтів, чесну політику інформування щодо вимог до вступу на навчальний курс, забезпечення доступними засобами підтримки та ключовими компонентами, необхідними для успішного опанування курсу. Такий підхід було названо «навчанням з опорою на матеріали», який характеризувався достатньо виявленим авторським підходом, зосередженістю на індивідуальних потребах студента, опорою на підручники та інші друковані матеріали, наявністю додаткових інформаційних ресурсів, що розповсюджувалися за допомогою теле- та радіомовлення з метою підтримки мотивації студентів до навчання.

Підводячи підсумок напрацюванням того періоду, вважаємо доцільним відзначити, що, з одного боку, цей підхід забезпечив міцну основу для ефективного функціонування Відкритого університету дотепер. Так, за результатами національного опитування студентів Великої Британії у 2018 р., Відкритий університет стабільно займає своє місце серед закладів вищої освіти, які мають високі показники задоволення отриманими послугами. Зокрема, здобувачі регулярно відзначають друковані матеріали серед найбільш цінних компонентів навчального курсу. З іншого боку, в контексті сучасного розуміння «відкритості» такий підхід має, вочевидь, певні обмеження, адже «довершеність» змісту досягається шляхом дотримання суворого контролю. Оцінювання того, чи досягнуто навчальної цілі, тісно пов'язано, насамперед, з опануванням конкретного вибіркового змісту. Крім того, забезпечення тьюторською підтримкою в процесі опанування й оцінювання вимагає

синхронної організації студентської групи з чітким відліком початку та завершення курсу. Нарешті, такий «пакетний» підхід значно обмежує можливість залучення додаткових інформаційних джерел і проактивність студентів щодо пошуку альтернативних думок, що, вочевидь, сприяло б розвитку критичного мислення (яке є основою для наукового пізнання) та формуванню об'єктивної картини світу.

Кінець ХХ ст. відзначився значним впливом інтернету на галузь вищої освіти та фактичним зникненням такого типу студентів, як «доглядачі маяка». До речі, останній маяк у Великій Британії, що обслуговувався людиною, було переобладнано з метою функціонування в автоматичному режимі якраз у 1998 р. І це спостереження, як зауважує професор бізнес-школи університету Оксфорд Брукс, Джеф Вейстел, метафорично відобразило потребу дистанційної освіти Великої Британії того часу в адаптації до світу, що змінився, у зв'язку з відкриттям можливостей для онлайн-взаємодії [4]. Образ «онлайн-студента» вийшов за межі обмеженого у ресурсах «доглядача маяка» та вимагав переосмислення цілей, завдань і засобів надання освітніх послуг закладами дистанційної освіти. Принципово важливим аспектом цього періоду в контексті розвитку розуміння «відкритості» вищою освітою Великої Британії стало те, що можливості, які надав інтернет для освітньої галузі, похитнули стереотипи щодо чіткого розподілення різних категорій абітурієнтів між закладами вищої освіти з денною формою навчання та дистанційним доступом. Адже на кінець ХХ ст. майже всі стаціонарні університети Великої Британії пропонували змішаний підхід до опанування курсів з онлайн-складником. Тож Відкритий університет мав дати гідну відповідь новим викликам та очікуванням британського суспільства.

Однією з ключових інновацій цього періоду стала запропонована можливість онлайн-спілкування всередині студентської групи та з тьютором за допомогою веб-форуму. Нова модель замінила попередній режим телефонного спілкування та поштового листування зі студентом «один на один». З одного боку, це значно розширило можливості для навчальної взаємодії – студент міг надсилати повідомлення великій кількості учасників та отримувати коментарі навіть від незнайомих йому користувачів, з іншого – в деяких випадках така форма комунікації могла характеризуватися певним рівнем напруги під час проведення процедури оцінювання через потенційне зниження рівня авторитету тью-

тора, зумовлене груповою онлайн-дискусією. Крім того, у дослідженнях і наукових дискурсах міжнародної академічної спільноти того часу стосовно використання веб-форумів як складника онлайн-навчання виокремлювалася проблема студентів, які не брали активної участі в онлайн-обговореннях (їх образливо називали «підглядачами»). Та після того, як позитивний вплив пасивного спостереження за діями інших учасників навчального процесу було доведено, увага дослідників переключилася на питання, пов'язане з необхідністю запровадження нових підходів до розробки навчальних онлайн-курсів. Нова парадигма передбачала зміну пріоритетності опанування «затвердженого навчального змісту» на забезпечення ефективної взаємодії студентів і фахівців. Головною темою досліджень того часу стала проблема моделювання процесу навчання, а також розробка відповідних завдань і моделей для онлайн-навчання.

У цей перехідний період паралельно з розробкою нового напрямку проблематики значна увага приділялася питанню важливої ролі змісту та його структури, як це було й у попередні роки. Водночас в умовах конкуренції з інтернет-технологіями підхід «все в одній коробці» вочевидь втрачав актуальність через переваги, які мережа надавала в контексті доступу до численних інформаційних джерел, зокрема наукових видань. Специфіка навчання у Відкритому Університеті Великої Британії зумовлювала необхідність опанування нових технологій студентами, більшість із яких наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. вже мала персональний комп'ютер із доступом до інтернету. Таким чином, відкритість вищої освіти Великої Британії в означений період характеризувалася дотриманням принципу інклюзивності (продовжуючи пропонувати курси «все в одній коробці» для обмежених із певних причин у доступі до інформаційних ресурсів здобувачів) і водночас зміною вектора розвитку в бік диверсифікації потенційної аудиторії (за допомогою розробки нових підходів до надання освітніх послуг і залучення інформаційно-комунікаційних технологій).

Підводячи проміжний підсумок представленою дослідження щодо хронології розвитку концепції відкритості вищої освіти Великої Британії, підсумуємо, що, починаючи з другої половини ХХ до початку ХХІ ст., підхід до надання дистанційних освітніх послуг британськими закладами вищої освіти міцно тримався на переконанні щодо необхідності дотримання неухильної послідовності опанування студентом

навчального курсу, який мав чітко визначений початок і завершення з обов'язковою процедурою формального оцінювання навчальних здобутків та атестації. Кожен із попередніх періодів орієнтувався на чітко визначений образ потенційного студента й орієнтацією на його специфічні потреби.

Сучасний період поставив перед закладами вищої освіти ще складніший виклик щодо необхідності одночасного задоволення потреб різнорідної аудиторії. Це зумовило активізацію пошуку й імплементації нових підходів, ресурсів та інструментів надання освітніх послуг у галузі вищої освіти Великої Британії. Так, стиль життя середньостатистичного «відкритого» студента університету у XXI ст. можна охарактеризувати як постійну зміну різних видів діяльності в контексті навчання, професійної діяльності й особистої сфери із вагомим онлайн-складником. Інтернет-активність сучасного здобувача вищої освіти наразі є набагато ширшою, ніж це було раніше: шопінг, банкінг, розваги, спілкування, професійна діяльність, навчання тощо. Крім того, такі сучасні пристрої, як планшети, смартфони, нетбуки та ноутбуки дозволяють здійснювати навчальну діяльність практично без будь-яких часових і локаційних обмежень, надавати доступ до необхідної інформації в рази швидше, аніж це було можливо колись.

Таким чином, сучасне розуміння відкритості вищої освіти виокремлює її потенціал у контексті розбудови «суспільства знань», адже попередній інформаційний етап розвитку суспільства визнає інформацію головною цінністю, а доступ до неї – найбільш важливим ресурсом. Однак інформація є лише інструментом знання, не приводячи до збільшення останнього лише фактично наявністю. Тож, із погляду перспектив розвитку суспільства, найважливішим завданням освіти наразі є «навчити вчитися». Інформаційні технології мають стати помічниками у прагненні людини до постійного особистого та професійного самовдосконалення і розвитку. Таким чином, навчання в цьому контексті є найбільшою цінністю суспільства, де важливими навичками є орієнтування у великих обсягах інформації, когнітивне пізнання та критичне мислення. Так, ще у 2005 р. в офіційному звіті ЮНЕСКО під назвою «До суспільства знань» окреслено відповідні пріоритети, що формують підходи до сучасного розуміння відкритості вищої освіти [5]. Зокрема, йдеться про вільний доступ до знань, освіти і навчання протягом життя, формування культури інновацій, використання наукових результатів у всіх сферах життя тощо.

Конкретизуючи завдання, які постають у контексті виокремленого питання, Патрік Макендрю, директор Інституту навчальних технологій Відкритого університету Великої Британії, виділяє такі проблеми, що виникають у сучасного вищого навчального закладу залежно від обраного бачення «відкритості»:

- для студентів, котрі з певних причин обмежені у доступі до традиційного формату здобуття вищої освіти й інтернет-мережі, – забезпечення всім необхідним для опанування навчального курсу в умовах відносної ізоляції; врахування обмеженої можливості для контактування; фокусування уваги на індивідуальних потребах кожного здобувача; готовність студента до того, що забезпечення необхідною підтримкою та ресурсами здійснюється за його власний рахунок; жорстке дотримання інструкцій із контролю навчальної діяльності студента; викладач обмежений чітко визначеним змістом і структурою курсу;

- для студентів, які мають доступ до інтернету, – розуміння сутності феномену навчання онлайн; спроможність надання відповідної підтримки здобувачам вищої освіти; своєчасна підтримка викладачів щодо здійснення навчального процесу онлайн; забезпечення потреб «змішаних» груп студентів у контексті можливості здійснення спільного онлайн-навчання; розуміння специфіки та структури здійснення навчального процесу онлайн; формування розширеного кола інформаційних ресурсів за рахунок доступу до мережі Інтернет;

- для студентів, суттєва частина життя яких проходить в інтернеті, – постійна зміна фокусу уваги здобувача; «конкуруючі» інформаційні джерела, на яких базується зміст; різноманітність варіантів для здійснення соціальної комунікації; деякі спеціальні вимоги до викладачів, на відміну від викладання навчального курсу «стаціонарно»; способи залучення інших видів діяльності; швидкі зміни сучасних технологій; питання, пов'язані з оцінюванням та атестацією; розуміння мотивації здобувачів за межами формального оцінювання [6].

Тож у світлі вище схарактеризованих трансформаційних змін розуміння «відкритості» вищої освіти британським суспільством вважаємо за доцільне дослідити сучасні здобутки Відкритого університету Великої Британії у контексті еволюції та «розростання» відповідного концепту. Так, щорічний звіт за 2016–2017 навчальний рік засвідчує той факт, що сьогодні зазначений заклад вищої освіти є найбільшим у Великій Британії та одним із найбільших у Європі за кількістю студентів (173 927 і

122 326 відповідно). Окрім безпосередньої навчальної діяльності, серед ключових аспектів його функціонування – співпраця з роботодавцями, надання рівних можливостей доступу до вищої освіти для осіб з обмеженими можливостями, представників сексуальних меншин і незахищених прошарків населення, профорієнтаційна робота зі школярами, залучення донорів, інвесторів і грантодавців, співпраця з телебаченням, радіо, цифровим телебаченням та інтернет-провайдерами, соціальними платформами, розробка та підтримка власних онлайн-проектів із безкоштовним навчальним контентом, здійснення інноваційної дослідницької діяльності, реалізація міжнародних освітніх проектів.

Більш детальне ознайомлення з діяльністю закладу (зокрема через офіційний сайт Університету) дозволяє погодитися зі словами керівника закладу на момент його заснування, Джефрі Кроутера, про те, що Університет «є відкритим у багатьох аспектах, але, насамперед, до людей». Сьогодні Відкритий університет Великої Британії реалізує відповідну концепцію не тільки як величезний навчальний заклад вищої освіти, а й як потужна наукова установа та центр соціальної підтримки й активізації суспільства на національному та міжнародному рівнях. Наразі ситуація, що склалася у зв'язку з рішенням Великої Британії вийти зі складу Європейського Союзу, зумовлює нові виклики, які постануть перед країною у найближчому майбутньому. Передбачене обмеження доступу британських закладів вищої освіти до європейських грантових ресурсів зумовлює необхідність розбудови гнучкої і диверсифікованої системи вищої освіти. У цьому контексті керівник Відкритого університету Пітер Хорокс вбачає можливість для забезпечення потреби Великої Британії у кваліфікованій робочій силі, що буде здатною підтримувати конкурентоздатність у майбутньому за рахунок відносно низьковитратної дистанційної форми навчання. Крім того, великим потенціалом у зазначеному напрямку характеризується тісна співпраця закладу з національними роботодавцями різного рівня.

З метою виконання соціальної місії перед Відкритим університетом наразі постає серйозний виклик щодо забезпечення сталого розвитку та підвищення ефективності у майбутньому на фоні фінансування, що скорочується, а також високої конкуренції. У межах окреслених перспектив керівництво Відкритого університету оголосило про впровадження нової стратегії розвитку під назвою «Студенти перш за все» [7], яка визначає такі ключові цілі та завдання для

відкритої вищої освіти Великої Британії на найближче майбутнє: збільшення кількості студентів; підвищення рівня працевлаштованості та кар'єрного розвитку випускників; забезпечення високого рівня академічних досягнень; лідерство в цифрових інноваціях; гнучкість організації та культури; диверсифікація прибутків і зниження витрат.

Таким чином, нова стратегія розвитку Відкритого університету відображає позицію та переконання фахівців вищої школи Великої Британії щодо необхідності подальшого розширення та поглиблення розуміння «відкритості», що передбачає надалі масштабну розробку та впровадження інноваційних підходів у всіх аспектах функціонування сучасних закладів вищої освіти як єдиної можливої відповіді на сучасні виклики, які постають перед національними освітніми системами по всьому світу.

З метою дотримання об'єктивності та всебічного вивчення виокремленої проблеми у межах представленого дослідження вважаємо за доцільне здійснити також критичний аналіз здобутків Відкритого університету з погляду «інноваційності» його внеску в розвиток системи вищої освіти Великої Британії. Так, по-перше, потрібно відзначити той факт, що 50 років тому, коли Відкритий університет почав транслювати перші лекції за допомогою телебачення та радіо, ідея здобуття вищої освіти на відстані вже не була новою для Великої Британії, адже перший подібний курс, що навчав стенографії та передбачав спілкування за допомогою листування, було запропоновано ще у 1700-х рр. Надалі, починаючи з середини XIX ст., Університет Лондона почав практикувати дистанційне здобуття ступеня вищої освіти для студентів з усього світу. По-друге, незважаючи на суто демократичну ідею щодо надання відкритого доступу до вищої освіти широким верствам населення, що була в основі створення закладу, більшість традиційних університетів (які представляли впливовий класовий прошарок) відповідну ініціативу зустріли ворожо.

У відповідь вже у 1971 р. Відкритий університет набрав 24 000 студентів (загальна кількість студентів в усіх інших університетах Великої Британії становила тоді близько 130 000). Таким чином, новий заклад розпочав трансформацію освітньої системи Великої Британії за допомогою якісних і недорогих програм здобуття вищої освіти для людей старшого віку, котрі отримали можливість вступити до університету без традиційного підтвердження попередньої кваліфікації. Тож, незважаючи на критичне ставлення більшої частини традиційних

закладів вищої освіти Великої Британії та не нову ідею надання освітніх послуг на відстані, Відкритий університет зміг довести власну ефективність у контексті охоплення широкого прошарку населення, який, зазвичай, не розглядався як абітурієнти закладів вищої освіти.

Вочевидь, успіх цього задуму полягав в унікальному поєднанні масовості та персоналізованого підходу із застосуванням новітніх технологій того часу, що дозволило здешевити послуги зі здобуття вищої освіти, не втрачаючи академічної якості. На підтвердження цього колишній проректор Кембриджського університету Ерік Ешбі відзначив створення Відкритого університету найважливішою подією в історії освіти з часів заснування коледжів, що отримали землю від федеральної влади США з метою забезпечення масової практичної сільськогосподарської підготовки населення за 100 років до цього.

Отримавши попередню робочу назву «Університет повітря», заклад із самого початку реалізовував модель, орієнтовану швидше на інтерактивну взаємодію зі студентами, аніж на традиційну односторонню спрямовану передачу знань. І хоча, як вже було зазначено вище, основними каналами зв'язку було радіо- та телевізійне мовлення, поштове листування з викладачем, також були передбачені регулярні особисті зустрічі з тьютором у регіональних центрах закладу та під час літніх шкіл.

Таким чином, Університет використав унікальну ситуацію, яка здавалася б перешкодою для традиційного шляху здобуття вищої освіти, собі на користь, адже завдяки тому, що переважна більшість студентів Відкритого університету були людьми старшого віку, котрі працювали та мешкали вдома, заклад не мав потреби в постійно діючих лекційних аудиторіях і гуртожитках. Також це сприяло надзвичайно гнучкій реалізації навчальних програм, що, зазвичай, ділилися на короткі модулі, які студент міг опанувати поступово або одночасно, зупиняючись і знову продовжуючи навчання в зручному темпі та відповідно до його потреб. Однак із часом такий підхід об'єктивно ускладнив задум щодо використання комп'ютерних технологій. Крім того, інструктори, які адміністрували навчальні курси Відкритого університету, не мали такої незалежності, як їх колеги в традиційних закладах, і вимушені були працювати лише з тими навчальними матеріалами, які були розроблені невеликим центральним академічним складом Університету.

Незважаючи на всі вищевказані недоліки, перелічені фактори дозволяли здійснити

значну економію. Для порівняння, у 1973 р. викладач традиційного британського університету навчав близько 8 студентів денного відділення, а викладач Відкритого університету – близько 180 здобувачів дистанційної освіти, щоправда, разом зі значним допоміжним складом інструкторів. І хоча такі складники навчального процесу, як теле- та радіопередачі, а також індивідуальні консультації були достатньо витратними, в загальному масштабі Відкритий університет виявився значно дешевшим способом підготовки фахівців із вищою освітою, ніж традиційний заклад вищої освіти.

Засновники Університету доклали багато зусиль для того, щоб економія не обернулася втратою академічної якості. Так, перший проректор закладу Уолтер Пері своїм головним завданням вважав забезпечення студентів відповідною кваліфікацією та дотримання академічних стандартів такого рівня, що не поступалися б традиційним університетам. А одним із перших лекторів університету став син прем'єр-міністра Великої Британії – Робін Уілсон (який до цього викладав в Оксфордському університеті). Все це заклало міцну основу для того, щоб багато років потім Відкритий університет тримав впевнені позиції в рейтингах задоволеності студентів поряд із такими старовинними та всесвітньовідомими закладами, як університети міст Оксфорд і Кембридж.

На сучасному етапі, як вже було зазначено вище, заклад є активним учасником руху з розробки відкритих освітніх ресурсів (Open Course Ware) і, відповідно, пропонує власні безкоштовні та якісні навчальні матеріали онлайн, в т. ч. для мобільних пристроїв (наприклад, за допомогою спеціального додатку для навчання iTunesU для пристроїв iPad). Однак не можна оминати увагою той факт, що вільний доступ доповнюється комерційним складником. Так, освітня платформа Future Learn пропонує два варіанти опанування онлайн-курсів – «удосконалений» (платний) або безкоштовний доступ. У першому випадку передбачається необмежений за тривалістю доступ до контенту, включаючи посилання на тематичні статті, відео, етапи взаємоперевірки, вікторини та контрольні тести, а також сертифікат про успішне опанування курсу або свідоцтво учасника. Безкоштовний доступ, у свою чергу, максимально обмежується двома тижнями доступу до контенту після завершення групового навчання. До того ж, відсутній доступ до тестів і можливість отримати сертифікат.

Таким чином, на нашу думку, віддаючи належне успішності вище зазначеної моде-

лі, яка була інноваційною для свого часу та зробила Відкритий університет відомим у всьому світі, сьогодні варто визнати той факт, що вона вже не здається такою унікальною, як колись, адже онлайн-навчання в сучасному світі є широко розповсюдженим явищем. Багато освітніх установ розробляють високоякісні інструменти, які забезпечують інтерактивний навчальний процес. Впроваджуються нові підходи до залучення здобувачів вищої освіти, котрі не належать до «традиційних» категорій. Крім того, Університет опинився в складному становищі через зміни в освітній політиці Великої Британії (починаючи ще з 2010 р.), що зумовило значне зростання вартості навчання. І хоча як компенсаторний механізм (для тих, хто вперше здобуває вищу освіту) владою було запропоновано студентські позики та компенсації, вимогам, що висувуються для їх отримання, відповідає лише третина потенційних студентів Відкритого університету. Серед тих, хто, зазвичай, надає перевагу дистанційній освіті, небагато таких, які мають можливість гарантувати повернення довготривалої позики. Як наслідок, загальна чисельність студентів знизилася з 250 000 до менш ніж 180 000.

Практична реалізація нової стратегії розвитку Відкритого університету, про яку йшлося вище та яка позиціонується як гідна відповідь визначеним викликам і змінам, викликала неоднозначну реакцію як із боку персоналу закладу, так і з боку студентства. У відповідь на заклик керівництва перетворити заклад з «Університету повітря» на «Університет хмарних технологій» опозиція висловлює побоювання про те, що «це може зруйнувати той Університет, який ми знаємо» та перетворити заклад на «провайдера цифрового контенту». Представлена програма також отримує критику через значні скорочення кількості регіональних центрів, де студенти могли б особисто зустрітися з викладачами, а також наявних навчальних курсів і кількості науково-педагогічного і внутрішнього персоналу (більше ніж на третину). У відповідь на природне невдоволення та значний внутрішній супротив керівництво закладу звертає увагу на те, що «Відкритий університет було засновано як чудовий соціально-спрямований демократичний заклад. Але зараз ми знаходимося в набагато більш комерційно-спрямованому середовищі, де студенти, по суті, стали споживачами. Й університет має якомога швидше реагувати на це».

Таким чином, незважаючи на те, що модель Відкритого університету вже не є унікальною в світовому масштабі, а сам заклад переживає наразі значні труднощі,

його досвід у контексті розвитку системи вищої освіти Великої Британії, на нашу думку, становить інтерес для вітчизняної вищої школи, яка сьогодні також переживає значні трансформаційні зміни. Зокрема, значне зниження кількості студентів змушує вітчизняні освітні заклади шукати та залучати нові категорії потенційних абітурієнтів. Крім того, все гостріше постають питання, пов'язані зі здатністю українських закладів вищої освіти ефективно впроваджувати інновації, забезпечувати інтерактивне та якісне навчання на відстані, готувати конкурентоздатних фахівців для міжнародного ринку праці, а також створювати сприятливі умови для студентів, котрі вже мають професійні та сімейні обов'язки. Так, провідний американський експерт у галузі вищої освіти Бен Уайлдєвски визначає такі інноваційні складники функціонування Відкритого університету Великої Британії, що, на наш погляд, можуть стати перспективними в контексті розбудови потенціалу вищих навчальних закладів України [8]: постійний розвиток і зміни (зокрема в контексті впровадження нових технологій); «посильні» вимоги до вступного рівня для широких верств населення та міцна підтримка на шляху прийняття рішення щодо вступу на навчання (зокрема безкоштовні короткотермінові навчальні курси та цікаві науково-пізнавальні фільми); поєднання масовості з персоналізованим підходом до потреб студентів (наразі пропонується як онлайн-навчання, так і традиційні курси з опорою на друківані матеріали, гнучкий графік навчання тощо).

Висновки з проведеного дослідження. Результати представленої дослідження проблеми «відкритості» вищої освіти Великої Британії:

– з'ясовано, що історія існування Відкритого університету відображає розвиток концепту «відкритості» вищої освіти у Великій Британії. Починаючи з другої половини ХХ і до початку ХХІ ст. підхід до надання дистанційних освітніх послуг британськими закладами вищої освіти міцно тримався на переконанні про необхідність дотримання неухильної послідовності опанування студентом навчального курсу з обов'язковою процедурою формального оцінювання навчальних здобутків та атестації;

– схарактеризовано сутність сучасного «відкритого» закладу вищої освіти з погляду експертів вищої школи Великої Британії не тільки як величезного закладу вищої освіти, а і як потужної наукової установи, центру соціальної підтримки й активізації суспільства на національному та міжнародному рівнях;

– *окреслено* основні положення стратегії розвитку Відкритого університету в контексті перспектив подальшого розвитку «відкритої» вищої освіти Великої Британії, що відображають нагальні глобальні освітні виклики;

– *проаналізовано* досвід Відкритого університету в контексті перспектив розбудови потенціалу закладів вищої освіти України, що засвідчує унікальність представленого закладу як інноваційної складової частини системи вищої освіти Великої Британії через відкриття масового доступу до недорогої та якісної вищої освіти для широких верств населення; запровадження надзвичайно гнучкого й особистісно орієнтованого підходу до потреб студентів старшого віку, що базується на моделі інтерактивної взаємодії; створення низки всесвітньовідомих освітніх ресурсів зі значним безкоштовним складником.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Open Education: European Commission Official Website. URL: <https://ec.europa.eu/jrc/en/open-education> (access date: 14.12.2018).
2. Tait A. The end of innocence: critical approaches to Open and Distance Learning. *Open Learning*. 1994. № 9(3). P. 27–36. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0268051940090305> (access date: 14.12.2018).
3. Daniel J., Kanwar A., West P. Distance Education Across Borders. URL: http://oasis.col.org/bitstream/handle/11599/1234/2008_Daniel_Distance_Borders_Transcript.pdf?sequence=1&isAllowed=y (access date: 14.12.2018).
4. Waistell J. Metaphorical mediation of organizational change across pace and time. *Journal of Organizational Change Management*. 2006. № 19(5). P. 640–654.
5. Towards Knowledge Societies: UNESCO Report 2005. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001418/141843e.pdf> (access date: 14.12.2018).
6. McAndrew P. Defining openness: updating the concept of “open” for a connected world. *Journal of Interactive Media in Education*. 2010. № 2. P. 1–13. URL: <https://jime.open.ac.uk/articles/10.5334/2010-10/> (access date: 14.12.2018).
7. Students First: The Open University Strategy for Growth 2016. URL: https://www.open.ac.uk/about/main/sites/www.open.ac.uk.about.main/files/files/Students%20First%20-%20strategy%20for%20growth%202016_v2.pdf (access date: 14.12.2018).
8. Wildavsky B. The Open University at 45: what can we learn from Britain’s distance education pioneer? URL: <https://www.brookings.edu/blog/brown-center-chalkboard/2016/02/01/the-open-university-at-45-what-can-we-learn-from-britains-distance-education-pioneer/> (access date: 14.12.2018).